

דאמר להון אבוהון כך, שהוא שוחט את הפסח על מי שיעלה ראשון?

ומבארינן: כדי לזרזן במצות אמר להם כך.

תניא נמי הכי: מעשה היה, שאמר כך האב לילדיו, וקדמו בנות לבנים, ונכנסו ראשונות לירושלים, ונמצאו בנות זריזות — ובנים שפלים.

ומזה ששנינו "נמצאו בנות זריזות", ולא שנינו "נמצאו בנות זוכות", משמע שלא נתכוין — אלא לזרזן.

שנינו במשנתנו: ותורם את תרומותיו כו'.

איבעיא להו: התורם מתבואה שלו — על לז-1
תבואתו של חברו, האם צריך דעתו של חברו, שידע חברו שהוא תורם עבורו, או לא? (65)

כיון שהכנים ראשון הבנים את ראשו ורובו לירושלים — זכה אותו בן בחלקו, ומזכה את אחיו עמו בקרבן הפסח.

ואי אמרת שדין "שה לבית" — דאורייתא הוא, אם כן, היאך יתכן דין זה?

הרי כשנכנס הבן לירושלים — כבר נשחט הפסח, ואם כן, על בישרא נעל בשר הששה השחוטן קאי האב — ומזכי לחו לבנים וממנה אותם על הפסח! והרי כתוב בענין הפסח "מהיות משה", ודורשים: "מחיותיה דשה", שצריך להמנות על הששה בעוד שהוא חי! (64)

אלא על כרחך שדין "שה לבית אבות" — לאו מדאורייתא הוא, ובאמת אין הבנים צריכים להמנות על הששה.

והוינן בה: אם כן, שבאמת לא נמנה עמו אותו בן על ידי שהקדים, אלא למה לחו

וקשה, שהרי כאן מבואר ששה לבית אבות לאו דאורייתא, ואין יצא ידי חובתו בפסח ראשון?
ולמבואר, הוא פטור רק מהחיוב, אך אפשר להמנות עליו.

64. לשון אחר הביא הר"ן, שהאי "ומזכה להם" על הבן שעלה ראשון קאי, היאך מזכה לאחיו. בשלמא הוא זוכה, משום שאפשר לומר שכיון שהוא עלה ראשון, הוברר שכשנשחט הפסח — עליו נשחט. אבל היאך הוא מזכה לאחיו?

65. הרמב"ן הרשב"א והריטב"א במס' קידושין [כ"ג] כתבו, שספק הגמ' נפשט מהדין האמור במס' בכורות [י"א] שהפודה פטר חמור של חברו, הרי הוא פדוי, ואפילו אם פדאו שלא

מדעתם — על קרבנות אחרים שיכול להביאם שלא מדעת בעל הקרבן, על אף שאם רוצה האב להמנותם על קרבן פסח הוא יכול לעשות זאת מן התורה, הוא משום שהנידון בגמרא הוא על הבאת קרבנות חובה, שאותם אין ללמוד מקרבן פסח מכך שיכול האב להביא על בניו ובנותיו הקטנים, לפי שאין זה חובה אלא רק אפשרות. ובתחילה, כשסברה הגמרא ש"שה לבית אבות" הוא מן התורה, הבינה הגמרא שיש חיוב על האב להביא קרבן פסח גם עבור בניו. ודחה רבי זירא שאין חיוב מן התורה, אך יש אפשרות למנותם מן התורה.

ולפי זה מבאר הגר"ח את דברי הרמב"ם שקטן שהגדיל בין פסח ראשון לפסח שני חייבים להביא עליו פסח שני. אך אם שחטו עליו פסח ראשון הוא פטור.

וצדדי הספק:

במאי עסקינן?

מי אמרינן, כיון דמה שהוא תורם עבור חברו זכות הוא לו לחברו — לא צריך דעת, שהרי זכין לאדם שלא בפניו, והרי הוא כשלוחו,

אילימא שמפריש מן הפירות של בעל הכרי — על של בעל הכרי,

ולדעתו דמאן [לדעתו של מין] הפריש?

או דלמא, נתינת תרומה — מצוה דיליה היא, של בעל התבואה, וניחא ליה למיעבדיה בעצמו, ולא שיעשנה אחר עבורו.

אילימא שהפריש לדעתו דיליה, של המדיר, מאן שוויה [מי עשאו] שליח לזה? ! הרי דורשין מהכתוב: "כן תרימו גם אתם", מה אתם — מפרישים תמיד לדעתכם, אף שלוחכם — צריך שיפריש לדעתכם!

תא שמע ממשנתינו: תורם את תרומותיו ואת מעשרותיו לדעתו.

מדעתו.

להפריש עכשיו משלו על של האריס, אין זה נקרא "מקנה אדם דבר שלא בא לעולם", שהרי כל דבר שהוא יכול לעשות עכשיו, ועושה אותו שיחול לאחר מכן, אינו נחשב בכלל מקנה דבר שלא בא לעולם.

ותמה כאן הקרן אורה, הרי פטר חמור אינו צריך כלל דעת בעלים לפדותו, ולכן יכול כל אדם לפדות, כמו פדיון הקדש, אפילו שלא מדעת בעליו, ואין הפודע פטר חמור עושה זאת כזכיה עבור הבעלים. אבל בתרומה, כל השאלה היא אם יכול לתרום עבור חברו שלא מדעתו מדין זכיה, כי בתרומה נאמר "אתם גם אתם", מה אתם לדעתכם — אף שלוחכם לדעתכם. וחילוק זה מבואר בפירוש בדברי התוס' בבבא קמא [ס"ח ע"ב].

ובשם הגר"ח מתרצים, שעתה, כאשר הפירות נמצאים ביד האריס, הם טבל מן התורה. אך משיגיעו לידי רבי ינאי, דינם כטבל לקוח, שאינו חייב אלא מדרבנן.

ועיי' בקהלות יעקב שביאר שנחלקו ביסוד זה הראשונים, והרמב"ן הרשב"א והריטב"א סוברים שגם פדיון פטר חמור הוא מדין זכיה לבעלים.

ונמצא, שעתה, כאשר רצה רבי ינאי לתקן את הפירות משיבואו לידו, הוא היה צריך לתקנם על ידי הפרשה מטבל דרבנן, כי אם יקח טבל מן התורה ויעשר על הפירות העתידין לבוא אליו בתורת "לקוח", נמצא שהוא מעשר מן החיוב על הפטור.

ועיי"ש עוד שדם בקושיית הגרעק"א [יבמות

ואת ההפרשה הזאת של פירות טבל מדרבנן על פירות טבל מן התורה שבידי האריס אין הוא יכול לעשות עתה, אלא אם כן יקח פירות טבל מן התורה, וזה אינו יכול לעשות כי הוא מפרישם על הפירות שיגיעו לידו שיהיו לקוח, שאינם חייבים במעשר אלא מדרבנן.

צ"ג] מהמבואר שרבי ינאי הפריש מפירות טבל שלו על פירות טבל של אריסו, לפני שהביא לו האריס את חלקו, כדי שיחולו כאשר יביא לו את חלקו. והגמ' מסבירה שרבי ינאי סובר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שהרי הפריש מפירותיו על פירות האריס שעדיין לא באו לידו, שיחולו משיבואו לידו.

ונמצא שאין זה "בידו" להפריש על של חברו, ולכן כשמפריש על העתיד לבוא לידו, נחשב הדבר כמקנה דבר שלא בא לעולם.

ומוכח שהתורם משלו על של חברו צריך דעת בעלים, כי אם אינו צריך דעת בעלים, ויכול

אלא לאו — אין צריך דעת!

ונפשוט מכאן שתורם משלו על של חברו אף שלא מדעתו.

ודחינן: לעולם מדובר שתורם מתבואתו של בעל הכרי — על של בעל הכרי.

ובדאמר רבא להלן, כבעיא של רבי ירמיה: באומר: "כל הרוצה לתרום — יבא ויתרום", הכי נמי מדובר באומר וכו'.

שלגבי תרומה, די בזה שגילה דעתו שניחא לו שיתרום מי שירצה, והתרומה חלה. אבל לענין נדר, אין זה נקרא שעשה שליחותו — והנהנה בזה (67).

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: התורם משלו על של חברו, טובת הנאה, דהיינו,

ואלא שתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי, ועשה זאת לדעתו דבעל הכרי, הא קמהני ליה, דקעביד שליחותיה: שבכל מקרה שאדם עושה את שליחותו של חברו — הרי הוא מהנהו!

אלא, צריך לומר מדובר שהפריש תרומה מפירות שלו — על של בעל הכרי.

ולדעתו דמאן?

אילימא לדעתו דבעל הכרי, הא קמהני ליה, שהרי עשה שליחותו!

אלא לאו — מדובר שתורם לדעתיה דנפשיה, ומשלו תורם על של חברו (66).

ואי אמרת שהתורם משלו על של חברו צריך דעת, הא קמהני ליה בזה שעשה שליחותו!

67. כתב הר"ן [ועוד ראשונים], היינו דוקא בכהאי גוונא, שאמר "כל הרוצה לתרום יבא ויתרום". אבל אם אמר "כל השומע קולי יתרום", שליחות מעליא הוי — ואסור במודר הנאה. דהא אמרינן במס' כתובות [ע' ע"ב]: "כל השומע קולי יזון, שליחותיה קעביד".

ואם אמר: "כל התורם אינו מפסיד", אפשר שאף לגבי תרומה לא מהני, דלאו לישנא מעליא הוא, שהרי האומר: "כל הזן אינו מפסיד", והלך אחד וזן, אינו חייב לשלם, שאין זה נחשב שעשאו שליח.

אבל מהריטב"א משמע, דחלה התרומה בכהאי גוונא. ולכאור' אזיל לשיטתיה במס' גיטין [ס"ו ע"א], דבתרומה לא בעינן שליחות ממש, אלא רק גילוי דעת דניחא ליה [והגרעק"א במס' בבא מציעא [כ"ב ע"א] ביאר בטעם דבריו, כיון דגוף הדבר, שתורם עבור חברו, זכות היא לו.

66. ואין זה נחשב שמהנה את חברו, כיון שהוא עושה מדעת עצמו, ואינו נותן לחבירו דבר.

וכתב הרשב"א, שמשנתנו הולכת דוקא בשיטת חנן. שלשיטת רבנן אי אפשר, שהרי לא גרע מפורע חובו — שאסור לשיטת רבנן! וכן כתב הריטב"א [ועיי' בקרן אורה שהעיר דלא דמי לפורע חובו, דהוה דבר שאין לו תובעין].

והר"ן כתב, שאפילו לשיטת רבנן מותר. דכיון שהגמרא מסיקה לקמן שהתורם משלו על של חברו — טובת הנאה של תורם, איכא למימר שבאמת התורם מתכוין לתת לאותו כהן שהוא רוצה, ואינו מתכוין להנות את בעל הכרי כלל. ובעל הכרי נהנה רק בגמרא של המדיר.

והשמ"ק הביא עוד טעם בשם הרי"ן, דכיון דקיי"ל שחזיטה אחת פוטרת את הכרי, אין זה חשוב הנאה, כיון שאפשר לו ליפטר בדבר מועט.

אמרי: לא. במשנתנו מדובר שתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי, ולדעתו דבעל הכרי, באומרי: כל הרוצה לתרום — יבא ויתרום. ובכהאי גוונא, ודאי שטובת ההנאה שייכת לבעל הכרי.

תא שמע, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: המקדיש בהמה לקרבנו של חברו, ונפל בה מום, ורוצה עתה לפדותה, שהרי אינה ראויה כבר לקרבן, הדין הוא שהמקדיש הוא זה שמוסיף חומש כשפודה [שהדין הוא שרק הבעלים מוסיפין חומש כשפודין את קדשיהם, דכתיב: "ואם המקדיש יגאל וגו'"].

אבל אם חברו רוצה לפדותה, אינו צריך להוסיף חומש.

ולענין תמורה, שהדין הוא שאם הבעלים ממיר את הבהמה באחרת, נתפסת הקדושה גם בבהמה השניה, רק המתכפר נחשב בעלים לענין זה, והוא זה שעושה תמורה.

והתורם משלו על שאינו שלו — טובת הנאה שלו [של התורם]⁽⁶⁹⁾.

שנינו במשנתנו: מלמדו מדרש, הלכות ואגדות, אבל לא ילמדנו מקרא.

ותמהינן: מקרא מאי טעמא לא ילמדנו —

מה שיתן לו ישראל דבר מועט כדי שיתן את התרומה לכן בתו שהוא כהן⁽⁶⁸⁾, של מי היא, מי זכאי בנתינה זו?

וצדדי הספק:

מי אמרינן, אי לאו פירי דהאיך, לולי פירותיו של התורם, מי מתקנא כריא דהוא [האם היה נתקן הכרי של בעל הפירות]?

או דלמא, אי לאו כריא דהוא, של בעל הכרי, לא הויין פירי דהדין [לא היו פירותיו של התורם] תרומה:

אמר ליה רבי זירא: אמר קרא: "את כל תבואת זרעך — ונתת". משמע שתלה הכתוב את הנתינה בבעל הזרע, דהיינו בעל הכרי.

איתיביה ממשנתנו: תורם המדיר את תרומותיו ואת מעשרותיו לדעתו [וסוברת עתה הגמרא שמדובר שתורם המדיר מפירותיו שלו].

ואי אמרת שטובת הנאה דבעל הכרי היא, הא קא מהני ליה המדיר, בכך שיכול עתה המודר לתת את התרומה למי שירצה, ולקבל דמים עבור טובת הנאה זו!

אלא שמע מינה, טובת הנאה דיליה [של התורם]!

69. ולפי זה, צריך לומר שמה שכתוב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך ונתת", אין דורשים כפי שאמר רבי זירא, ש"ונתת" שייך למי שהתבואה שלו, אלא דורשים את מה שכתוב "ונתת" על "עשר תעשר", והיינו שזה שמעשר, הוא זה שזכאי בנתינתה, וטובת ההנאה שלו. ר"ן.

אלא שיש בזה קצת חובה, שהיה רוצה בעל הפירות לעשות את המצוה בעצמו. ולזה מהני גילוי דעת, שדבר זה זכות הוא לו. עיי"ש.

68. אבל לכהן אסור לתת דבר לישראל על מנת שיתן לו את התרומה. שהרי אפילו על כהן המסייע בבית הגרנות קרינן "שחתם ברית הלוי". ר"ן.

ליטול שכר, **דכתיב** שאמר משה לישראל: "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", רואים ממקרא זה שנצטוו משה ללמד את ישראל תורה.

וכתיב עוד שאמר משה לישראל: "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי".

ומה שאמר משה: "כאשר צוני ה'", על כרחך הכוונה, שצוני ה' ללמדכם בחינם, שודאי שלא אמר כך כדי שלא יחשבו שאמר דברים אלו מעצמו, שהרי כתוב שאמר הקדוש ברוך הוא למשה: "וגם כך יאמינו לעולם" (72).

ודורשים: **מה אני**, משה, מלמד אתכם **בחנם** (73), **אף אתם נמי** — תלמדו לעולם **בחנם**.

אם כן, **מקרא נמי** צריך ללמדו דווקא **בחנם**: ומתרצינו: **רב אמר**, במשנתנו מדובר לגבי **שכר שימור**, שנוטל שכר עבור זה שהוא משמר את הלומדים.

וסתם לומדי מקרא קטנים הם, שצריכים שימור (74). אבל לומדי מדרש וכו', שגדולים הם (75), אינם צריכים שימור.

משום דקמהני ליה המדיר בזה שאינו נוטל ממנו שכר על הלימוד! (70)

אם כן, כשמלמדו **מדרש נמי קמהני** ליה מאותה סיבה עצמה, ולמה מותר לו ללמדו מדרש?!

אמר שמואל: באמת מן הדין מותר ליטול שכר רק על המקרא, ולא על המדרש, וכפי שיתבאר להלן הטעם. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליטול שכר אף על המקרא, ובמקומות אלו באמת מותר ללמדו אף מקרא. אבל משנתנו מדברת **במקום שנוטלין שכר על לימוד המקרא, ואין נוטלין שכר על לימוד המדרש**. ולכן מותר ללמדו דווקא מדרש ולא מקרא.

ותמהינן: **מאי פסקא?** למה העמיד התנא דבריו דוקא במקרה כזה, שנוטלין שכר רק על המקרא ולא על המדרש?! והרי היה לו לומר דין עקרוני, שמוותר לו ללמדו רק דבר שאין נוטלים עליו שכר!

ומבארינן: **הא קא משמע לן, דאפילו במקום שנוטלין שכר על לימוד התורה, דווקא על המקרא שרי למשקל שכר, אבל על המדרש — לא שרי למשקל** (71).

ותמהינן: **מאי שנא מדרש דלא**, שאסור

א-זא

70. אבל הלימוד עצמו אינו נחשב הנאה, שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו!

71. וכך היא ההלכה, שאסור ליטול שכר על המדרש. אבל שכר בטלה — מותר ליטול, כדאיתא בירושלמי.

72. כך פירש הר"ן. והמהרש"א מפרש, דכיון שה' ציוני ללמדכם, על כרחך שצריך אני ללמדכם בחינם, שהרי אסור ליטול שכר על קיום המצוות. עיי"ש.

73. הרא"ש מבאר, דהיינו, שציוני ה' ללמדכם בחינם, כפי שהקדוש ברוך הוא לימדני בחינם. ותוס' כתב, דמסתמא לא נטל משה שכר לימוד מישראל, שהרי עשיר גדול היה.

74. שלא ילכו ברחובות ובשווקים ויזיקו ויחנכו לדברים רעים. רא"ש. ותוס' כתבו, שצריכים שימור שלא ילכו אנה ואנה.

75. כדתנן במס' אבות [פ"ה משנה כ"א]: "בן חמש שנים — למקרא, בן עשר — למשנה".